

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE “ISIDOR TODORAN”
DOMENIUL TEOLOGIE

AGAPÉ ȘI DIMENSIUNEA SA TEOLOGICO-SOCIALĂ ÎN MESAJUL EVANGHELIILOR SINOPTICE

Rezumatul tezei de doctorat

Coordonator de doctorat:

Pr. Prof. univ. dr. STELIAN TOFANĂ

Doctorand:

Pr. FLAVIU-GABRIEL FLEȘER

CLUJ-NAPOCA

2026

Cuprins

Cuprins

INTRODUCERE

- a. Argumentul și motivația alegerii temei

PARTEA I

EROS (ΕΡΟΣ), PHILIA (ΦΙΛΙΑ), STORGE (ΣΤΟΡΓΗ) ȘI AGAPÉ (ΑΓΑΠΗ)

1. DELIMITĂRI SEMANTICE ALE TERMENILOR

ÎN CONTEXT BIBLICO-PATRISTIC

- a. Verbul ἀγαπάω - Repere terminologice

- b. Ἀγάπη, διακονία și φιλανθρωπία

2. „IUBIREA” ÎN VECHIUL TESTAMENT ȘI ÎN IUDAISMUL PREMESIANIC

- a. Delimitări terminologice în context vechi-testamentar

- b. Amor Dei și amor hominis. Termeni ebraici și
paradigme filantropice la profeții Vechiului Testament

3. Ἀγαπάω, ἀγάπη, ἀγαπητός în context nou-testamentar

- a. Virtutea iubirii – semnificații

PARTEA A II-A

AGAPE ÎN MESAJUL EVANGHELIILOR SINOPTICE

1. AGAPÉ ἀγάπη ÎN EVANGHELIA DUPĂ MATEI

- a. Evangelhia împlinirii iubirii făgăduite.

- b. Agapé în declarația dumnezeiască
de la Botezul lui Iisus (Mt. 3,17; Mc. 1,11; Lc. 3,22)

- c. Dragostea ca entitate socială în *Predica de pe Munte*

- d. Caracterul autentic al iubirii (Mt. 12,18; Is. 62,1)

- e. Declarația dumnezeiască de la Schimbarea la Față (Mt. 17,5)

- f. Iubirea aproapelui - poruncă morală și desăvârșire spirituală (Mt. 19,19b)

- g. Iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele -
fundament și sursă de inspirație pentru morala Împărăției cerurilor
(Mt. 22, 34-40 / v.37-39)

- h. Răcirea iubirii creștine ἀγάπη în necazuri și strâmtorări (Mt. 24,12)

2. AGAPÉ αγαπή ÎN EVANGHELIA DUPĂ MARCU

- a. Iubirea/prețuirea lui Iisus față de tânărul cel bogat (Mc. 10,21)

- b. Iubirea (este) cea mai mare poruncă a Evangheliei (Mc. 12, 30-33)

- c. Iisus - Fiul iubit și jertfit de Tatăl - pilda lucrătorilor răi ai viei

3. AGAPÉ ἀγάπη ÎN EVANGHELIA DUPĂ LUCA

- a. Iubirea fraternă (Lc. 6,27,32 și 35)
- b. Iubirea sutașului față de poporul iudeu (Lc. 7,5)
- c. Iubire și iertare ἀγάπη în fragmentul iertării femeii celei păcătoase (Lc. 7, 36-50vv.)
- d. Universalitatea iubirii - Iubirea revelată de Bunul Samarinean (Lc. 10,27)
- e. Iubirea locurilor de mare cinste și a onorurilor publice (Lc. 11,43)
- f. Primatul / întâietatea iubirii față de Dumnezeu (Lc. 11,42)
- g. Semnificațiile iubirii și ale ne-iubirii în Pilda fiului risipitor (Lc. 15, 11-32)

CONCLUZII FINALE

BIBLIOGRAFIE

Privită cu superficialitatea omului contemporan, grav afectat de spiritul secularizării, diaconia sau iubirea aproapelui metamorfozată în fapte, pare a fi un element relativ nou în lucrarea misionară a Bisericii noastre. Sursa primordială a acestei lucrări sociale, filantropico-diaconice, constă în iubirea nemărginită împărtășită omului de Dumnezeu. Această iubire nemăsurată constituie temelia filantropiei creștine și se află la baza comuniunii omului (κοινωνία) cu Dumnezeu și a oamenilor împreună. Relatările sinoptice ne transmit în mod intensiv și accentuat ideea că porunca iubirii lui Dumnezeu și cea a iubirii aproapelui nu reprezintă de fapt două porunci distincte, ci una singură, esențială. Așadar, ideea de bază a lucrării este legată de evidențierea principalelor aspecte privitoare la iubirea agapică, având ca punct de plecare fragmentele care conțin termenii: *αγαπή*, *αγαπαω*, *αγαπιτος* în cuprinsul Evangheliilor sinoptice. Tema cercetării este interdisciplinară, *αγαπή* constituind un subiect generos și actual pentru toate disciplinele teologice (dogmatică, misiologie, dar mai ales exegeză biblică, patristică și analiză etico-morală).

În partea introductivă a lucrării sunt expuse aspectele tehnice privind metodele folosite în cercetarea temei și realizarea tezei de doctorat. Respectarea criteriilor cronologice/temporale se impune de la sine, deoarece demersul caută să contureze în mod fidel dimensiunile duhovnicești ale iubirii agapice, să o delimiteze față de celelalte „iubiri” conturate/menționate în context biblic și filosofico-patristic: *ahabah*, *eros*, *storge*, *philia*. Între toți acești termeni vechi, și mai cu seamă nou-testamentari, există numeroase co-relații; cei noi derivând din cei mai vechi, prin îmbogățirea și metamorfozarea creștină a sensurilor inițiale, ce au fost strâns legate de cugetarea antică.

Fiindcă iubirea reprezintă trăsătura fundamentală și definitorie a creștinismului, și totodată tema sau baza învățăturii de credință și a coordonatelor de conduită ale Bisericii lui Hristos, ea a fost tratată cu multă dedicare de teologii din toate timpurile, depășindu-se limitele confesionale, precum și cadrul strict al diferitelor discipline teologice. Deoarece termenul *αγαπή* apare și în context precresștin și se impune în primele secole creștine, el este oglindit și în literatura, mitologia și filozofia antică și patristică timpurie, respectiv în operele multor cugetători, filologi și teologi ortodocși sau de alte confesiuni din epoca modernă și contemporaneitate. Având în vedere faptul că în limba greacă (spre deosebire de multe dintre limbile moderne) s-au folosit patru termeni pentru a contura iubirea (*ερως*, *στοργη*, *φιλία* și *αγαπή*), au fost evidențiate similitudinile și mai ales notele distinctive/particulare ale acestora, insistându-se asupra relațiilor dintre ele, dar mai ales asupra raportului complex dintre *eros* și *agapé*. În acest ultim sens, arătăm lucrarea-etalon a profesorului A. Nygren, teolog luteran suedez cu studii și preocupări (și) de filosofie.

Un studiu exegetic monografic fundamental, aprofundat asupra iubirii agapice revelate în context nou-testamentar este cel al profesorului Ceslaus Spicq, care se impune datorită analizei amănunțite a tuturor fragmentelor/versetelor unde apar termenii *αγαπή*, *αγαπαω*, *αγαπιτος* în Noul

Testament. Relevante sunt nu doar lămuririle și afirmațiile teologului, ci și sursele pe care le-a utilizat, precum și comentariile exegetice ale unor predecesori de-ai săi, catolici, protestanți/luterani. Dimensiunea socială a iubirii *αγάπη* în context nou-testamentar, în speță sinoptic, este mai clar conturată în cuprinsul Faptelor Apostolilor, a scrierilor ioaneice, epistolelor pauline (materializată în agape *αγαπαι* - mesele dragostei creștine, colecte (Mt. 25,40), întrajutorarea temeinic rânduie în epistolele pastorale) și sobornicești (Iacob, Iuda) nelipsind nici din primele trei Evanghelii.

În bibliografia românească se remarcă un număr impresionant de lucrări ce reliefează multiplele aspecte ale iubirii *αγάπη*. Părintele profesor Ioan Ică sr. a stăruit în decursul vieții sale asupra iubirii agapice în cadrul exegezei sfântului Maxim; pr. prof. Dumitru Belu a alcătuit un tratat despre iubire, părintele Dumitru Stăniloae a socotit și afirmat că iubirea se află la temelia Sfintei Treimi și este împărtășită oamenilor spre mântuire, că tâlcurile iubirii față de Dumnezeu și față de semenii sunt reliefate și redescoperite de marii noștri dascăli de teologie, respectiv, că iubirea *αγάπη* este relevantă atât ca sursă a lucrării sociale creștine, cât și ca însemnat impus misionar-filantropic.

Din punct de vedere structural, prezenta lucrare are două părți care cuprind, fiecare, două, respectiv trei capitole, precedate de o introducere și încheiate cu „Concluzii” ce sintetizează esența lucrării, dar nu finalizează cercetarea unei teme care ab initio s-a dovedit a fi deosebit de cuprinzătoare.

Partea I: Eros (ἔρως), philia (φιλία), storge (στοργή) și agapé (αγάπη)

A) Capitolul I al părții inițiale, intitulat DELIMITĂRI SEMANTICE ALE TERMENILOR ÎN CONTEXT BIBLICO-PATRISTIC, cuprinde lămuriri terminologice, insistând asupra multitudinii, varietății, precum și complementarității denumirilor date iubirii (ahb אהב ahabah אהבה agapé *αγάπη*., στοργε, φιλια, caritas, filantropie, milă/milostenie, mărinimie, diaconie, slujire diaconală, diaconia /*διακονια*, misericordia milostivire, filantropie).

Demersul nostru exegetic legat de *αγάπη*, *αγαπαω*, *αγαπιτος* în reflectare sinoptică, și nu numai, începe prin ample precizări terminologice legate de cuvinte-cheie ce evidențiază principalele semnificații ale iubirii față de Dumnezeu și ale iubirii inter-umane, adică a dragostei și a diaconiei filantropice (*διακονια*). Toți acești termeni, inclusiv *αγάπη* (dimpreună cu *αγαπαω*, *αγαπαν* și toate formele verbale derivate și cu adjectivul *αγαπιτος*) sunt descriși amănunțit și riguros în cadrul lexicoanelor, registrelor și dicționarilor biblice, filosofico-lingvistice și teologice.

În timpul Noului Testament și a primelor secole creștine, iubirii de Dumnezeu și de aproapele (de semenii) i s-au dat denumiri diferite: agapé, φιλια, στοργε, ερος, caritas, filantropie, milă/milostenie, mărinimie, diaconie, slujire diaconală, diaconia/slujirea faptei. Acești termeni sunt complementari, având numeroase și variate nuanțe semantice. Prin traducerea în greacă a textelor ebraice (Septuaginta), radicalul verbal ahab אהב a fost echivalat și înlocuit cu verbul *ἀγαπάω* agapao, iar substantivului ahavah אהבה i s-a găsit corespondentul: *ἀγάπη*/agape. Acești termeni se găsesc

preponderent în scrierile pauline și în cele ioaneice, în timp ce adjectivul ἀγάπιος (cu sensul primordial de „Cel iubit”, „stimat”, „vrednic de nefățărnă prețuire”) apare mai frecvent în Sfintele Evanghelii decât în celelalte cărți din canonul nou-testamentar. Prof. Spicq a arătat că deși în greaca veche existau **patru termeni** prin care se exprima conceptul de iubire, cel mai semnificativ dintre ei este ἀγάπη, deoarece iese din sfera materialului și a somaticului (εργός), depășește fireasca grijă părintească și afecțiunea filială (στοργή), și trece dincolo de limitele prieteniei (φιλία). ἀγάπη înseamnă iubire jertfitoare, profund înduhovnicită, atotcuprinzătoare, universală și altruistă. În cadrul acestor patru „iubiri”, ἀγάπη se distinge ca o iubire irațională, adică mai presus de rațiunea și criteriile judecății omenești. În mod paradoxal, iubirea agapică judecă, sesizează și recunoaște adevăratele valori. Fie că are profunde semnificații religioase (de iubire jertfitoare), fie sensuri profane (prețuire, preferință), ἀγάπη **discerne** între valorile autentice și cele false. Αγάπη se impune în fața celorlalte „iubiri” sau forme de iubire (εργός, στοργή și mai ales φιλία) în primul rând, dar nu exclusiv, prin semnificația ei de jertfă; este o iubire atotjertfitoare, illogică dacă sunt ignorate sensurile și implicațiile duhovnicești. În sens nou-testamentar, termenul ἀγάπη înseamnă: 1. Iubire pură/curată, cea mai înaltă formă de iubire, mai presus de orice iubire; iubire de Dumnezeu, dar și iubire de frați/semeni (totodată); dovadă de iubire/mărturie și mărturisire a iubirii (Mt. 24,12; Rom. 5,8; 1Cor. 4,21; 2Cor. 13,13; Efs. 5,2; 1Pt. 4,8; 2In. 1,6). 2. Ospățul/masa agapică a primilor creștini (Iuda 12-13; 2Pt. 2,13); Comunitatea care se întrunea, de regulă, după săvârșirea cultului, după slujirea și celebrarea euharistică; o masă a comuniunii frățești, rânduită în Biserica primară și desfășurată în primele secole creștine. (FAp. 2,46; 20,11; 1Cor. 11,21,33). Din perspectivă exegetică, termenul ἀγάπη desemnează atât iubirea părintească a lui Dumnezeu (Creatorul, Proniatorul) față de oameni, cât și dragostea prin care oamenii răspund iubirii divine. În Sfânta Scriptură, termenul ἀγάπη apare ca formă autentică și elevată de iubire; are un sens spiritual profund, care contrastează puternic cu eros (termen eminamente profan - dragostea trupească/ pământească) și se distinge semnificativ și față de philia (prietenia - în sens filozofic antic, care presupune o anumită reciprocitate) și storge (iubirea părintească sau afecțiunea filială, limitată de regulă la nivelul familiei sau seminției). Mulțimea și varietatea termenilor folosiți pentru a desemna iubirea și slujirea aproapelui nu trebuie să ne dezorienteze, ci dimpotrivă, să ne facă să înțelegem că aceste noțiuni sunt complementare, că se lămuresc reciproc și toate ne indică faptul că la temelia iubirii și slujirii aproapelui se află dragostea cea nemărginită a lui Dumnezeu față de om.

B) În capitolul al II-lea, intitulat IUBIREA ÎN VECHIUL TESTAMENT ȘI ÎN IUDAISMUL PREMESIANIC, se arată faptul că evreii (Mt. cap 5-7) făceau fapte bune doar celor de un neam și de o religie cu ei sau binefăcătorilor lor (chiar dacă aceștia erau păgâni), iar dacă cineva le producea vreun rău se răzbunau potrivit Legii Talionului (Mt. 5,38). Pentru iudei, “aproapele” asupra căruia trebuiau să-și reverse iubirea și să facă fapte bune era de fapt cel de un neam/de o seminție și o credință cu ei.

În Vechiul Testament, Dumnezeu Se revelează ca Izvor al Înțelepciunii, ca Domn al dreptății și iubirii; radicalul verbal ebraic *ahb* și formele derivate - *ahavah* (subst. feminin) atestând acest adevăr atât prin frecvența folosire, cât și prin multitudinea și varietatea sensurilor. Dragostea lui Dumnezeu față de poporul israelit este dovedită de faptul că a ales acest popor din sânul națiunilor din ținuturile Orientului și l-a salvat de multe ori de la pieire în decursul istoriei sale zbuciumate și dragostea (*ahavah* iubirea) - răspuns al israeliților față de Dumnezeu - se leagă de aceste aspecte: de aceea, El este numit adesea Domnul cel viu, Cel Care a scos poporul din robia/ pământul Egiptului, „ducându-l în pământul binecuvântat al Canaanului, în pământul unde curge lapte și miere.” (Ieș. 3,17) Israelul a persistat vreme îndelungată într-o atitudine nerecunoscătoare față de bunătatea și iubirea lui Dumnezeu. Din cărțile Vechiului Testament, remarcăm că bunătatea lui Dumnezeu se arată prin **iubirea Sa** manifestată în întreaga creație, deoarece: „Dumnezeu iubește dreptul și dreptatea, de mila lui este plin tot pământul” (Ps. 33,5; 119,64). „Drept este Domnul în toate căile sale și milostiv în toate lucrurile sale” (Ps. 145,17). Iubirea divină este de necuprins, covârșitoare, căci slava *kabod* „se urcă până la ceruri”, „este mare până la cer” și-i „mai mare decât cerul” (Ps. 36,6; 57,11; 108,5). „Cât sunt de sus cerurile față de pământ, atât este de mare bunătatea Lui, pentru cei care se tem de El” (Ps. 103,11). „Cum se îndură un tată de copiii lui, așa se îndură Domnul de cei care se tem de El” (Ps. 103,13) În Noul Testament, agapae *ἀγάπη* - iubirea a dobândit semnificații și însemnătate deosebită; temeiurile și dovezile acestei iubiri apar în nenumărate locuri și fragmente. În Noul Testament, apare adevărata filantropie, care depășește exclusivismul iudaic și extinde sfera fraternității, cuprinzându-i pe toți oamenii, fiind o oglindire fidelă a filantropiei divine.

Partea a II-a: AGAPE ÎN MESAJUL EVANGHELIILOR SINOPTICE

A) În capitolul I intitulat **AGAPÉ *ἀγάπη* ÎN EVANGHELIA DUPĂ MATEI** se accentuează faptul că dacă înainte de Hristos poruncile iubirii trebuiau îndeplinite riguros, rațional („din minte” și nu „din inimă”), în Noul Legământ, iubirea lui Dumnezeu și iubirea semenilor nu mai constituie simple reglementări religios-juridice, ci căi de a ne apropia duhovnicește de Dumnezeu și de semenii, căi spre Împărăția cerurilor și spre o comuniune spirituală autentică. Relația dintre iubirea omului față de Dumnezeu și iubirea omului față de semenii săi este deosebit de profundă, cele două părți ale dublei porunci a iubirii sunt complementare și se armonizează în mod reciproc. Pentru întâia oară în cuprinsul scrierilor nou-testamentare noțiunea de dragoste agapică apare la Mt. 3,17 - unde Tatăl cerească își mărturisește iubirea curată și nemărginită față de Iisus, afirmându-I divinitatea.

Iubirea neschimbabilă a Tatălui față de Fiul Său este exprimată prin termenul agapan *ἀγαπᾶν* și este o iubire adevărată, autentică cu multiple și variate forme de manifestare. Iubirea Tatălui față de Hristos are însă o rază mult mai lungă de acțiune și o sferă semantică mult mai extinsă, ea răsfrângându-

se de la Hristos la oameni, manifestându-se în ampla lucrare de mântuire a neamului omenesc. Iubirea pe care o arată Tatăl față de Fiul Său constituie o dovadă neîndoieală a mesianității Acestuia și a autenticității misiunii Sale. În fața răutății și urii fariseilor, este așezată iubirea și bunătatea, care învinge. În confruntarea cu fariseii care aparent este evitată de Hristos, Acesta este Cel de Care se leagă nădejtile poporului și care dobândește biruința (Mt. 12, 20-21). În mod paradoxal, Hristos, Cel iubit de Dumnezeu-Tatăl și binecuvântat de Duhul (Mt. 12,18) prin iubire, bunătate și maximă discreție biruie ostilitatea contestatarilor Săi. Împlinind în mod desăvârșit proorocia de la Isaia, Iisus, Cel ales, iubit și binecuvântat care se bucură de iubirea oferită cu generozitate de Dumnezeu, reflectă această iubire și o împărtășește apoi oamenilor prin lucrarea Sa mântuitoare.

Din analiza verbelor *agapao* și *doulein* *αγαπᾶω* *δουλεῖν* (Mt. 6,24), rezultă că atât iubirea, cât și slujirea au un sens dinamic, de dăruire și implicare, dar iubirea presupune o adeziune totală, benevolă, o auto-jertfire. Iubirea constituie cea mai puternică legătură dintre om și Dumnezeu și, respectiv, dintre oameni. Accentuând faptul că „nu putem sluji la doi stăpâni” (22,37), aghiograful subliniază o trăsătură fundamentală a iubirii nou-testamentare și anume că ea este o alegere tranșantă și liberă, ea nu anulează sau diminuează libertatea omului, ci o presupune; iubitorul de Dumnezeu (teofil/Θεοφιλία) este totodată iubitor de semeni (filantrop/φιλανθρωπος) și diferă tranșant de iubitorul de arginți și avuții lumești (arghirofil/αργυροφιλία). Iubirea agapică dovedește că glasul inimii se impune în alegerea noastră (Mt. 6,21) și că, iubindu-L pe Dumnezeu, omul aderă la Acesta și îl adoră/slăvește pe Dumnezeu. Ca urmare, iubirea agapi *αγάπη* este o aderare sau dăruire deplină. În Predica de pe Munte, Iisus enunță dubla poruncă a iubirii față de Dumnezeu (Mt. 6,24) și față de aproapele/semeni (6,43-48). Porunca iubirii aproapelui (5,43) reia textul din Levitic și păstrează semnificația sa religioasă, însă Iisus nu impune această iubire în sens vechi-testamentar, apelând la autoritatea Thorei/Legii și nu-i dă semnificații juridice, ci religios-morale. Hristos impune acestei iubiri un spirit înnoitor, o metamorfozează, o desăvârșește asemeni altor așezăminte și rânduieli iudaice.

Iubirea aproapelui nu reprezintă un concept opțional ori de importanță secundară, ci o poruncă clară a cărei împlinire este obligatorie și constituie o premisă pentru a dobândi viața și răsplata veșnică (Mt. 19,16-21). Răcirea iubirii și înmulțirea fărădelegii (Mt. 24,12) ca și multe alte aspecte negative pot slăbi atât legătura dintre om și Dumnezeu, cât și legăturile dintre semeni, adică unitatea și coeziunea spirituală a Bisericii și societății creștine. Cu câteva zile înaintea răstignirii Sale, Mântuitorul Și-a sintetizat întreaga Sa învățătură și a reunit cele două porunci ale iubirii față de Dumnezeu și, respectiv, față de semeni, așezându-le la temelie întregii doctrine și conduite morale creștinești, evidențiind faptul că împlinirea ei reprezintă o premiză esențială pentru a putea pătrunde în Împărăția cerurilor. Doar odată cu Hristos, iubirea (*ἀγάπη*) dobândește semnificații spirituale profunde „și o rază de acțiune universală și nelimitată”.

AGAPÉ ἀγάπη ÎN EVANGHELIA DUPĂ MARCU

B) **În capitolul al II-lea al părții secunde**, cu caracter predominant exegetic și intitulat AGAPÉ ἀγάπη ÎN EVANGHELIA DUPĂ MARCU, remarcăm faptul că iubirea constituie cea mai mare și mai semnificativă poruncă a Evangheliei și, în consecință, trebuie să stăruim îndelung și profund asupra ei. Evident că referatul de la Marcu 12,30-33 trebuie să fie analizat împreună cu contextul său și, în comparație, în strânsă relație cu pericopele paralele Mt. 22,34u., respectiv Lc. 10,25u. (textul lucanic servind ca introducere pentru parabola Samarineanului milostiv),

Evanghelistul Marcu afirmă în mod clar și insistent primatul iubirii, dragostea ca și virtute și valoare supremă: „Mai mare decât acestea nu este altă poruncă.” (v. 31). În cadrul acestei Sfinte Evanghelii s-au reflectat următoarele teme: Iubirea/prețuirea lui Iisus față de tânărul cel bogat (Mc. 10,21); Iubirea (este) cea mai mare poruncă a Evangheliei (Mc. 12,30-33); Iisus - Fiul iubit și jertfit de Tatăl - pilda lucrătorilor răi ai viei (Mc. 12,1-12 v. 6). În Evanghelia după Marcu Dumnezeu creștinilor se descoperă ca un autentic Dumnezeu al iubirii. Evanghelistul ne înfățișează pe de o parte un Dumnezeu plin de iubire și iubitor de sacrificiu, Care-Și afirmă/proclamă în mod solemn la Iordan și pe Tabor iubirea Sa profundă și Care-Și oferă unicul și prea-iubitul Fiu υἱὸν ἀγαπητόν pentru îndreptarea lucrătorilor răi ai viei. Pe de altă parte, verbul agapan ἀγαπᾶν are și semnificații tandre, precum în parabola netrebnicilor lucrători ai viei. În această parabolă (îndeosebi în versetul-cheie Mc. 12,6), ni se înfățișează un Stăpân preamilostiv și preaîndurător, un Tată Ce-Și oferă Fiul Cel unul și prea iubit în speranța întoarcerii și îndreptării lucrătorilor ce I-au ucis deja mișelește și în repetate rânduri solii /slujitorii cei mult și cu adevărat devotați. Aici, verbul agapan ἀγαπᾶν este strâns legat de douleîn, iubirea este ontologic legată de slujire. Se accentuează ideea că adjectivul ἀγάπιτος, care exprimă iubirea, jertfelnicia și slujirea divină, tradus în limba latină prin „carus”, ne trimite cu gândul și cu inima la caritas - iubirea divină ce depășește toate dimensiunile spirituale pe care rațiunea omenească le dă acestui sentiment nobil. Dintre cei trei sinoptici, evanghelistul Marcu este cel care a insistat cel mai mult asupra formelor tandre, calde, omenești/umane prin care Iisus Și-a manifestat iubirea față de cei care au venit la El cu gânduri și năzuințe curate. Astfel, tânărului care respecta poruncile cu osârdie și căuta Împărăția și viața cea veșnică, Iisus i-a dăruit o privire caldă, plină de dragoste. I-a apreciat strădania și puritatea deja dovedită. Cerând în imperativ oamenilor să-L iubească în mod nefățarnic și deplin, din tot sufletul, din toată inima și să-I arate credincioșie/fidelitate deplină (Mc. 12,30-33), a arătat că iubirea nu cunoaște limite și nu poate fi pusă nici sub semnul întrebării, nici sub cel al compromisului. Aghiograful a relevat faptul că Cel Care cere această iubire deplină este de fapt un Dumnezeu al iubirii, un Părinte deplin iubitor, Care nu impune iubirea doar cu cuvântul (poruncă solemnă și autoritară), ci și prin faptă. Iisus este Cuvântul Λόγος-ul desăvârșit, prefigurat, vestit, revelat

oamenilor, dar totodată este iubire desăvârșită, descoperită voalat sau vădit oamenilor de la începuturile omenirii în paradisul edenic (Fac. 3,15), prin profeți, Cruce și sfinți până în zilele noastre.

AGAPÉ ἀγάπη ÎN EVANGHELIA DUPĂ LUCA

C) În capitolul final, AGAPÉ ἀγάπη ÎN EVANGHELIA DUPĂ LUCA, se subliniază faptul că aghiograful a dat Evangheliei puternice accente sociale și a evidențiat faptul că Iisus Și-a ales Apostolii dintre cei sărmani ori le-a cerut ucenicilor și celor care căutau desăvârșirea să renunțe la bogățiile pământești pentru a-i sluji. Luca a evidențiat că vina bogățiilor nu constă în mulțimea averilor acumulate, în belșugul meselor, în prosperitatea materială, ci în insensibilitatea lor spirituală, în nemilostivirea lor față de cei aflați în nevoi. În cadrul acestei Sfinte Evanghelii s-au reflectat următoarele teme: Iubirea fraternă (Lc. 6,27,32 și 35). Iubirea/prețuirea sutașului față de poporul iudeu (Lc. 7,5). Iubire și iertare 'Αγάπη în fragmentul iertării femeii păcătoase (Lc. 7,36-50). Universalitatea iubirii - Iubirea revelată de Bunul Samaritan (Lc. 10,27). Iubirea locurilor de mare cinste și a onorurilor publice (Lc. 11,43). Întâietatea iubirii față de Dumnezeu (Lc. 11,42). Semnificațiile iubirii și ale ne-iubirii în Pilda „fiilor risipitori” (Lc. 15,11-32).

În Evanghelia după Luca observăm cu ușurință că aghiograful își întrece predecesorii prin limbajul său elevat, adecvat și bogat în semnificații subtile și profunde. El a folosit verbul agapan ἀγαπαςubstantivul agapy ἀγάπη, respectiv adjectivul agapitos ἀγαπιτος, atât în sens profund religios (transcendent), cât și în sens profan.

În concluzie, constatăm că majoritatea lucrărilor teologice contemporane care abordează tema iubirii ἀγάπη printr-o prismă pluridisciplinară, rămân la un nivel superficial din punct de vedere exegetic, adesea, primează perspectiva filosofică sau filologică în detrimentul celei teologice. În numeroase cazuri, iubirea agapică este prezentată preponderent din punct de vedere moral-etic și mai puțin, dintr-o perspectivă exegetică inspirată din cugetarea și trăirea Sfinților Părinți. Prezenta lucrare identifică, cercetează și evidențiază particularitățile iubirii agapice, raportând-o la ahabah eros, storgiy filia, „iubirile” conturate în context precreștin iudaic, filozofico-mitologic, precum și în context creștin patristic, bisericesc și teologico- social. Fiind implicat trup și suflet de mult timp în ceea ce numim azi generic „asistență social-filantropică”, sunt ferm convinși că Biserica din care facem parte și cu care ne identificăm duhovnicește, este îndreptățită și datorare în același timp să ofere cu generozitate și nediscriminatoriu lumină și ajutor, orientare și sprijin material și duhovnicesc, după modelul desăvârșit al Mântuitorului și după pilda de jertfelnicie a Apostolilor și Bisericii primare. Consider că sursa primordială a tuturor formelor de manifestare ale iubirii aproapelui în care suntem profund implicați este de fapt, filantropia lui Dumnezeu, iubirea desăvârșită și nemărginită a Dumnezeului Celui viu, iertător și iubitor de oameni.